

О. О. Вольфовська,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ТЕМП МОВЛЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ВПЛИВУ НА СЛУХАЧА ПОЛІТИЧНОЇ ПРОМОВИ

У статті розкрито особливості темпоральної організації промов політичних діячів Німеччини, проаналізовано тривалість ритмічних одиниць, вивчено характер пауз та темпу мовлення політиків під час повідомлення основної та фонової інформації. На основі отриманих даних встановлено, що темп мовлення є одним із важливих просодичних засобів політичної риторики.

Ключові слова: темп, ритмічна одиниця, пауза, політична промова.

SPEECH TEMPO AS ONE OF THE MEANS TO INFLUENCE THE LISTENERS OF THE POLITICAL SPEECH

This article deals with the research of the temporal peculiarities of the speeches of the German politicians. Such parameters are under consideration as rhythmic units and their length, pauses and the speech tempo. The attention is focused on the temporal parameters able to influence the perception process and the understanding of the utterance.

Key words: tempo, rhythmic unit, pause, political speech.

ТЕМП РЕЧИ КАК ОДНО ИЗ СРЕДСТВ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА СЛУШАТЕЛЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ РЕЧИ

Статья посвящена изучению особенностей темпоральной организации речей политических деятелей Германии, а именно анализу длительности ритмических единиц, изучению характера пауз и темпа речи политиков во время сообщения основной и фоновой информации. На основе полученных данных установлено, что темп речи является одним из значимых просодических средств политической риторики.

Ключевые слова: темп, ритмическая единица, пауза, политическая речь.

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки відзначається поживаленням інтересом учених до вивчення усного мовлення, його акустичних та перцептивних характеристик. Появляється таке зацікавлення необхідністю комплексного дослідження мовлення, що звучить, адже усне мовлення, на відміну від писемного, передає додаткову інформацію завдяки використанню просодичних засобів. Мелодика, паузація, інтенсивність, акцентуація, відповідний темпо-ритм та сегментація мовленнєвого потоку на семантичні блоки сприяють досягненню мовцем комунікативної мети та здатні чинити вплив на слухача. Особливо актуальним це є для публічного мовлення, зокрема для виступів політичних діячів [4; 5; 8].

У дослідженнях політичного мовлення останнім часом акцент зміщується з аналізу змісту вбік вивчення форми організації публічних виступів політиків. Тобто предметом наукових розвідок стають, так звані, допоміжні засоби усного мовлення – інтонація, міміка, жести, зовнішній вигляд промовця, основним з яких є інтонація, як виразник почуттів і переживань оратора. Звертаючись до аудиторії, промовець використовує весь спектр просодичних засобів, здатних значно підсилити зміст сказаного і сприяти таким чином досягненню поставленої мети. Отже, перед нами постає питання, яким чином мовлення здатне передати більше інформації, ніж закодовано за допомогою одиниць різних мовних рівнів [4, с. 268], відповідь на яке доцільно шукати у просодичній організації мовлення.

Особлива роль у формуванні виразності публічного виступу і здійсненні впливу на аудиторію належить темпу мовлення політика, оскільки варіативність темпу тісно пов'язана зі смисловим навантаженням того чи іншого відрізка висловлення та передає емоційний стан мовця. За допомогою темпоральних змін оратор може виділяти інформативно насичені фрагменти промови, вимовляючи їх дещо повільніше. Швидкість мовлення доповідача значною мірою впливає на сприйняття промови. Занадто швидке або повільне мовлення швидко втомлює слухачів, а отже не сприяє встановленню контакту з публікою, що негативно позначається на враженні від самої промови та від особи, яка її виголосила.

Завдання цієї статті полягає у розкритті специфіки функціонування темпу у публічному мовленні сучасних політичних діячів Німеччини та виявленні впливу темпоральних змін мовлення на слухачів промови.

Для досягнення поставленої мети було проаналізовано промови трьох політичних діячів Німеччини (Хорста Кьолера, Ангели Меркель та Норберта Ламмерта), темпоральні характеристики яких вивчалися із застосуванням експериментально-фонетичних методів: перцептивний і акустичний аналіз експериментального матеріалу, а також статистична обробка отриманих даних [3]. Дев'ять уривків з обраних промов були начитані дикторами у студії звукозапису Київського національного лінгвістичного університету. Дикторами виступали носії німецької мови (2 чоловіка і 2 жінки) з вищою освітою. Усі диктори володіють нормативною вимовою та мають досвід виступів перед чисельною аудиторією.

Розкриття темпоральних характеристик політичного виступу передбачає вивчення таких параметрів усного тексту, як тривалість періодів говоріння та періодів мовчання (пауз), а також визначення періодичності повторення наголошених складів під час публічного виступу політиків. Темпоральні характеристики німецької політичної промови вивчалися шляхом вимірювання часу звучання таких ритмоодиниць, як ритмічні групи і синтагми. Визначено середню тривалість вказаних ритмічних одиниць у публічному виступі політиків та в тих самих текстах, начитаних дикторами. Встановлено середньоскладову тривалість, що є акустичним відповідником темпу мовлення.

Тривалість ритмоодиниць. Тривалість ритмогруп встановлено на основі виділення часових меж реалізації ритмічних груп, утворених різною кількістю складів. На основі перцептивного аналізу акцентно-ритмічних характеристик текстів політичних промов виокремлено 8 класів ритмічних груп у публічному мовленні німецьких політиків. Номер класу відповідає кількості складів, що утворюють ритмогрупу. Восьмий клас об'єднує ритмічні одиниці, утворені вісьмома і більше складами. У таблиці 1 наведено показники середньої тривалості ритмічних груп різної складової наповненості, реалізованих політичними діячами під час публічного виступу та дикторами під час читання текстів тих самих промов у студії звукозапису.

Таблиця 1

Середня тривалість ритмогруп (у мс)

Тип тексту	Кількість складів у ритмічній групі							
	1	2	3	4	5	6	7	8 і більше
Політичний виступ	385	560	661	832	905	1069	1156	1419
Читання тексту	393	556	684	809	977	1141	1268	1380

Як засвідчують дані таблиці 1, політичні діячі та диктори, у середньому, членують тексти на ритмічні групи однакової тривалості, оскільки зафіксована різниця середньої тривалості римтогруп однакової складової наповненості не перевищує 60 мілісекунд, що не є суттєвим під час сприйняття промови. Час звучання ритмічних груп одного класу відхиляється від середніх показників на $\pm 200\text{--}500$ мс залежно від довжини ритмічної групи. Чим більше складів утворюють одну ритмогрупу, тим ширшим є діапазон варіювання тривалості такої ритмодиниці. Діапазон часового варіювання ритмогруп політичної промови може бути визначений межами у 300–2000 мс. Рисунок 1 представляє схематичне зображення діапазонів часового варіювання досліджуваних ритмодиниць.

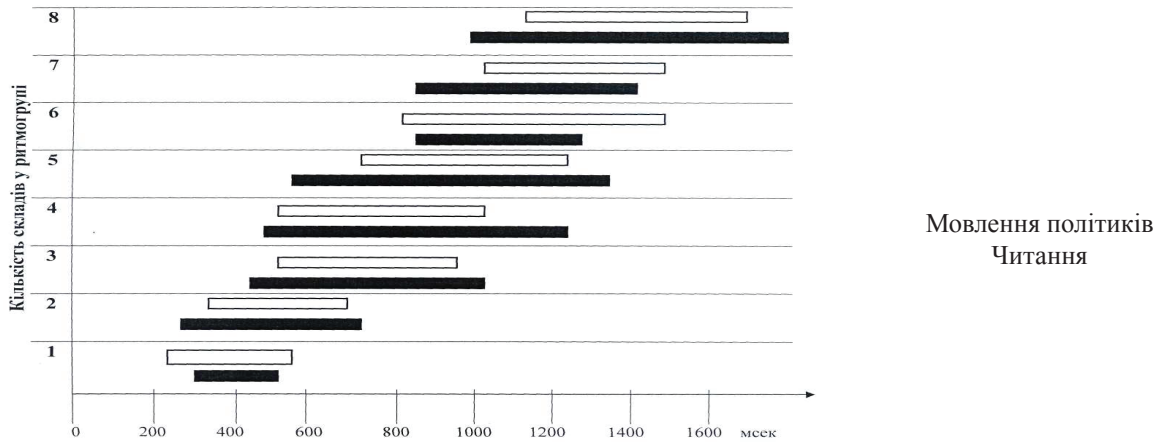

Рис. 1. Діапазон тривалості ритмічних груп у мовленні політиків та у читанні дикторів

Згідно з даними рисунку 1, діапазон тривалості ритмічних груп, реалізованих політиками, є дещо ширшим, ніж у мовленні дикторів. Тобто політичні діячі суттєво змінюють тривалість ритмогруп, вимовляючи їх швидше або повільніше, підтримуючи таким чином певний ритм висловлювання. Широкий діапазон реалізації ритмогруп у часі дозволяє мовцеві регулювати час звучання ритмічних груп, які відрізняються за своєю структурою, досягаючи їхньої ізохронності. Ритмічний малюнок усного висловлювання залежить від специфіки розташування ритмічних груп різної тривалості у межах синтагм, фраз, надфразових єдностей. Вживання декількох схожих за часовим параметром ритмічних груп надає мовленню більшої ритмічності. Нерегулярне чергування різко контрастних ритмогруп, тривалість яких відрізняється на 1000–1200 мс, створює враження ламаного ритму. Такі фрагменти сприймаються слухачами як аритмічні, проте значно поживляють виступ політика, а зміна характеру ритмічної будови окремих уривків промови привертає увагу слухачів.

Паузація. Серед компонентів темпоральної складової мовлення особливе місце належить паузі, оскільки саме пауза виконує функцію членування зв'язного тексту на смислові блоки. Крім того, вживання промовцем пауз різної тривалості посилює семантичну значущість окремих фрагментів повідомлення.

Залежно від способу створення ефекту паузації, прийнято розрізняти темпоральні паузи, що супроводжуються перервою у звучанні, та нетемпоральні паузи, які реалізуються без перерви звучання і досягаються за рахунок різкого перепаду ЧОТ [6, с. 67]. Аналіз паузальної організації політичного виступу передбачав вивчення саме темпоральних пауз, тобто таких, яким відповідає перерва акустичного сигналу тривалістю понад 50 мс.

Аналіз промов, виголошених політиками, та тих самих текстів, прочитаних дикторами, показав, що паузальна організація публічного виступу суттєво відрізняє цей вид мовленнєвої діяльності від читання. Відмінності у кількості й тривалості пауз, властивих публічному виступу політиків та читанню текстів промов дикторами, відображено на рисунку 2.

Рис. 2. Розподіл пауз у мовленні політиків і у читанні (у %)

Згідно з отриманими даними, у публічному мовленні вживаються паузи більшої тривалості, ніж у читанні. Як було встановлено під час слухового і аудиторського аналізів, провідним чинником формування політичного дискурсу є не кількість та тривалість пауз, використаних політиками, а їхня локалізація у тексті промови. Саме це якісно відрізняє публічний виступ від читання і слугує суттєвим засобом впливу на слухачів. Специфіку паузального малюнку політичної промови та фрагменту того самого тексту, прочитаного диктором, ілюструє наступний приклад. Тривалість кожної паузи, яка вимірювалась у мілісекундах, зазначено в дужках.

Читання	Публічний виступ
<p><i>Die neue Verfassung des Deutschen Reiches wurde am elften August neunzehnhundert neunzehn vom Reichspräsidenten Friedrich Ebert unterzeichnet (313) / übrigens nicht in Weimar, sondern in Schwarzburg, einem thüringischen Erholungsort (92) / und zwar in einem Nebengebäude des Hotels «Weißer Hirsch» (162) / in dem Ebert wohnte (208) / im Unterschied zur Verfassung existiert das Hotel heute noch (255) / ein dezenter Hinweis auf die relative Haltbarkeit bedeutender Institutionen des Staates und der Zivilgesellschaft (490) /</i></p>	<p><i>Die neue Verfassung (2321) / des Deutschen Reiches wurde am elften August neunzehnhundert neunzehn vom Reichspräsidenten Friedrich Ebert unterzeichnet (1532) / übrigens nicht (116) / in Weimar (1300) / sondern in Schwarzburg (255) / einem thüringischen Erholungsort (1439) / und zwar in einem Nebengebäude des Hotels «Weißer Hirsch», in dem Ebert (197) / wohnte (2472) / im Unterschied zur Verfassung existiert das Hotel heute noch (1985) / ein dezenter Hinweis (859) / auf die relative Haltbarkeit (313) / bedeutender Institutionen des Staates (743) / und der Zivilgesellschaft (2449) /</i></p>

Як засвідчує наведений приклад, диктор, читаючи текст у студії звукозапису, використовує лише короткі та надкороткі паузи, навіть наприкінці надфразової єдності. Натомість політик, виступаючи перед великою кількістю слухачів, має на меті не просто виголосити підготовлену промову, а зацікавити присутніх її змістом. Тому його промова вирізняється наявністю більш тривалих пауз, які привертають увагу слухачів до важливих фрагментів повідомлення. Суттєва відмінність публічного мовлення від прочитаного диктором тексту полягає також у кількості пауз. Згідно з результатами дослідження, частотність паузації під час політичного виступу вдвічі вища, ніж під час читання фрагментів промов, що можна прослідкувати на прикладі поданого вище тексту.

Важливим показником, що дозволяє розкрити специфіку паузальної організації усних текстів, є коефіцієнт паузації. У прочитаних дикторами текстах коефіцієнт паузації становить від 1,1 до 1,15, тобто майже наближається до одиниці. Такі показники свідчать про те, що прочитані тексти реалізовано майже без пауз. Натомість, коефіцієнт паузації публічних виступів зафіксовано на рівні від 1,24 до 1,54 у промовах політичних діячів. В окремих фрагментах досліджуваних текстів паузи займають до 35 % загального часу звучання промови, що є доказом надзвичайної ролі пауз у просодичній організації публічного виступу.

Як показують дані перцептивного експерименту, більш часта паузація сприяє кращому сприйняттю сказаного, оскільки за допомогою пауз мовець виділяє ті фрагменти промови, на які слухачам варто звернути увагу, і тим самим підсилює зміст сказаного. Використання пауз, зокрема психологічних, робить виступ адресатно спрямованим, що, безумовно, сприяє встановленню контакту зі слухачами та впливає на якість промови. Натомість безпаузальна організація тексту є ознакою виступу, не орієнтованого на публіку. Промовляючи текст майже без пауз, мовець не враховує фактор адресата, а просто озвучує інформацію, яка не сприймається слухачами. Крім того таке мовлення позбавлене логічних акцентів та є більш швидким, що втомлює слухачів.

Наступні приклади ілюструють специфіку членування політичної промови за допомогою пауз. Тривалість кожної паузи зазначено в дужках у мілісекундах, однією лінією (|) позначено межі синтагм, двома лініями (||) – межі фраз, дужка нижче () свідчить про злиття лексичних одиниць в одну ритмогрупу, а диакритичний значок (^) вказує на межі ритмічних груп.

1. Viele_Bürgerinnen ^ und_Bürger ^ sind_verunsichert (844) || sie_ fragen (796) | was_ uns_be_vorsteht | und_was_nun_ge_tan_werden_soll (1209) || sie_sehen ^ die_ Einkommen_der (137) Banker (1578) | die_Verluste ^ der_ Anleger (1351) | die_Krise ^ vieler_Betriebe | und_die_ riesigen^ Hilfs-programme (629) der_ Staaten (1328) || und_viele_be_ginnen (413) | am_ Wert (599) und_ am_ Fortbestand ^ des_ marktwirtschaftlichen ^ Sys_tems (334) zu_ zweifeln (2426) || – промова Хорста Кюлера.

2. In_diesen_wenigen_ Worten | wird_die_his_torische ^ Dimen_sion (216) des_be_vorstehenden ^ Gipfels | zum_ sechzigsten ^ Ge_burtstag der_ NATO_ deutlich (803) || und_diese_his_torische_Dimension (488) | die_sollten_wir (62) | auch_wenn_sie Ver_gangenheit_ist (300) | niemals_vergessen (502) || ge_rade_wir (195) in_ Deutschland_nicht (1257) || – промова Ангели Меркель.

3. Über_die_ tragische ^ Ge_schichte ^ der_ Weimarer Verfassung | und_ der_von_ ihr_begründeten ^ Demokra_tie (767) | lässt_sich^ nicht_ reden (1117) | jedenfalls_ nicht (236) urteilen (1657) | ohne_die_ Vorgeschichte ^ und_die_ Nachwirkungen ^ des_Ver_sailler^ Ver_trages (1743) | der_mit_ ähnlichem ^ Ehrgeiz ^ ver_handelt_wurde (1695) | und_wie_ diese (217) ge_scheitert (378) ist (2700) || – промова Норберта Ламмерта.

Паузальна організація представлених надфразових єдностей свідчить про те, що діапазон тривалості пауз у політичному мовленні є достатньо широким, насамперед, це стосується міжсинтагматичних пауз, котрі становлять 62–1695 мс. Часто політики використовують внутрішньосинтагматичні паузи, бажаючи наголосити на певному слові повідомлення. Завдяки такому прийому промовець виділяє слово *Wert* у першому прикладі, або слово *gescheitert* у третьому прикладі.

Темп. Специфіка паузальної організації політичної промови, а також тривалість окремих ритмоодиниць у мовленні політиків корелюють з темпом мовлення, під яким традиційно розуміють швидкість реалізації фрагментів мовлення за одиницю часу. Варіювання темпу безпосередньо пов'язане зі смисловою значущістю того чи іншого фрагменту повідомлення та залежить від стильової приналежності тексту [2, с. 276] і його прагматичної спрямованості [5, с. 80]. Крім того, зміни швидкості мовлення впливають на ритмічну структуру висловлення [9, с. 250]. Так, часті зміни темпу викликають у слухачів враження нестабільного, рваного ритму, а однорідність темпу сприяє створенню стабільного ритму [1, с. 85].

Проведене дослідження дало змогу розкрити значення темпу мовлення як одного з дієвих засобів здійснення впливу на слухачів політичної промови. Акустичним корелятом темпу мовлення слугували показники середньоскладової тривалості, встановлені для окремих фрагментів промов кожного політичного діяча. Отримані дані порівнювалися із середніми значеннями тривалості складу в обраному фрагменті виступу, на основі чого визначалися ділянки з нормальним, прискореним та сповільненим темпом.

Вивчення темпоральної складової ритму політичної промови показало, що мовлення Ангели Меркель характеризується дещо сповільненим темпом, ніж мовлення політиків-чоловіків. Середньоскладова тривалість у промовах, виголошених Норбертом Ламмертом та Хорстом Кюлером наближається до 180 мс, а у промовах Ангели Меркель цей показник становить 200–220 мс. Проте зафіксовані розбіжності є незначними та не впливають на сприйняття промови, що підтверджують результати перцептивного аналізу. Усі реципієнти, носії німецької мови, характеризували темп мовлення німецьких політиків як нормальний або навіть дещо сповільнений.

Виконане дослідження підтвердило наявність тісного зв'язку між темпом мовлення та комунікативними намірами промовця. Встановлено, що політики повільніше промовляють інформацію, на яку бажають звернути особливу увагу слухачів.

Натомість інформація, що видається ораторові несуттєвою, реалізується у прискореному темпі. Таким чином, темпоральні зміни мовлення дозволяють політикові маніпулювати увагою слухачів. Наступний приклад ілюструє дане твердження.

Über die tragische Geschichte der Weimarer Verfassung (163,1) | und der von ihr begründeten Demokra'tie (149,1) | lässt sich nicht 'reden (353,2) | jedenfalls nicht 'urteilen (266,6) | ohne die 'Vorgeschichte und 'Nachwirkungen des Versailler Ver'trages (161,3) | der mit ähnlichem Ergeiz ver'handelt wurde (190) | und wie diese gescheitert' ist (145,3) || – промова Норберта Ламмерта.

Середнє значення складової тривалості в обраному фрагменті промови становить 183 мс, тоді як у третій та четвертій синтагмах цей показник зростає до 353 мс та 267 мс відповідно. Таке сповільнення темпу порушує ритм, заданий на початку висловлювання, та дає змогу промовцеві сконцентрувати увагу слухачів на повідомленні, вимовленому значно повільніше.

Результати дослідження темпоральної складової ритму німецької політичної промови дозволили встановити такі суттєві ознаки: – політичним виступам притаманне членування висловлювань на відносно ізохронні сегменти з періодичним вживанням різко контрастних (довгих або коротких) ритмоодиниць, чим привертається увага слухачів; – темп мовлення під час публічного виступу підпорядковується загальному ритму промови та сприяє досягненню певної комунікативної мети промовця. Зміни швидкості мовлення, зокрема сповільнення темпу на окремих ділянках виступу, дозволяють політичному діячеві виділяти важливу інформацію повідомлення, скеровуючи на неї увагу слухачів.

Література:

1. Антипова А. М. Система английской речевой интонации : [учеб. пособие для вузов] / Антонина Михайловна Антипова. – М. : Высшая школа, 1979. – 131 с.
2. Зиндер Л. Р. Общая фонетика : [учеб. пособие] / Лев Рафаилович Зиндер. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Высшая школа, 1979. – 312 с.
3. Методы экспериментально-фонетического исследования звучащей речи: Учеб. Пособие по теоретической фонетике иностранных языков / М. П. Дворжецкая, Е. И. Стериполо, О. Р. Валигура и др. – К. : КПИИЯ, 1991. – 76 с.
4. Стериполо О. І. Перлокутивний ефект просодії мовлення // Матеріали міжнар. наук. конф. [«Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес»], (Чернівці, 24–25 листоп. 2004 року) / М-во освіти і науки України. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 268–270.
5. Федорів Я. Лінгвістичні моделі дискурсу публічних виступів: нариси із сучасних культурно-мовленнєвих практик : [монографія] / Ярослава Федорів. – К. : ВПЦ НАУКМА, 2010. – 188 с.
6. Цеплитис Л. К. Анализ речевой интонации / Лаймдот Кришьянович Цеплитис. – Рига : Зинатне, 1974. – 272 с.
7. Essen O. Grundzüge der hochdeutschen Satzintonation / O. Essen. – Düsseldorf, Henn, 1964. – 124 S.
8. Hillegeist K. Umsetzung von Sprechintentionen über Intonation / Kerstin Hillegeist // Muttersprache. – № 3. – Wiesbaden, 2006. – S. 193–203.
9. Pompino-Marschall B. Einführung in die Phonetik / Bernd Pompino-Marschall. – [2., durchges. und erweitert. Aufl.]. – Berlin : Walter de Gruyter, 2003. – S. 237–252.

УДК 811.134.2'81

Г. І. Глушук-Олея,

Херсонський державний університет, м. Херсон

АФЕКТИВНІ ЕКСПЛІЦИТНІ МОДЕЛІ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються афективні експліцитні моделі заперечення у розмовній іспанській мові, умотивовується їхнє широке використання, наголошено на їхніх особливих функціях в іспанській мові. Відзначається важлива роль заперечних схем у градації та підсиленні негативної ознаки, на основі чого робиться висновок про дотичність категорії заперечення, оцінки і модальності.

Ключові слова: афективність, експліцитність, модель заперечення, негативна оцінка, інтенсифікація, інтонація.

AFFECTIVE EXPLICIT MODELS OF NEGATION IN SPANISH

The article explores affective explicit models of negation in Spanish speech; we motivate their widespread use, emphasize their special functions in Spanish. The important role of negative models in gradation and strengthening of negative evaluation was noted, based on which we made the conclusion about the intersection of category of negation with category of evaluation and modality.

Key words: affectiveness, explicitness, model of negation, negative evaluation, negation, intensification, intonation.

AФЕКТИВНЫЕ ЕКСПЛИЦИТНЫЕ МОДЕЛИ ОТРИЦАНИЯ В ИСПАНСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассматриваются аффективные эксплицитные модели отрицания в разговорном испанском языке, поясняется их широкое использование, акцентируются их особенные функции в испанском языке. Отмечается важная роль отрицательных схем в градации и усилении негативного значения, на основании чего делается вывод о смежности категории отрицания, оценки и модальности.

Ключевые слова: аффективность, эксплицитность, модель отрицания, негативная оценка, интенсификация, интонация.

Постановка проблеми. В іспанській мові є велика кількість способів вираження негативного ставлення та заперечення, проте вони не були об'єктом спеціальних досліджень ані з погляду семантики ані з точки зору структури. Отже, видається важливим з'ясувати наскільки широко в іспанському розмовному мовленні застосовуються, насамперед, афективні експліцитні моделі вираження суб'єктивно-негативного ставлення мовця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розмовне мовлення є прошарком загальнонародної мови, відрізняється яскравим набором виразів та неперекладних слів, які часто ґрунтуються на основі перенесення значень, певних фонетичних, морфологічних явищах та грі слів, несе емотивно-оцінну конотацію, чому саме було присвячено низку праць в іспаністиці [1; 2; 5; 6; 8; 11; 14;]. Заперечення, як мовна універсаль, безсумнівно, заходить своє найяскравіше вираження в розмовній мові. **Метою** розвідки є структуризація афективних експліцитних моделей заперечення в іспанському розмовному мовленні. **Предметом** є власне моделі заперечення іспанської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. У мовленні не завжди достатньо виконати мовленнєвий акт, погодитися із чимось чи заперечити щось, запитати, закликати – необхідно стратегічно посилювати ці мовленнєві дії [6, с. 138]. Серед